

REZİDÜEL İŞİTME ENGELLİLER İÇİN PİYANO EĞİTİMİ*

Kutup Ata TUNCER¹

ÖZ

2000'li yıllarda teknolojinin de gelişmesiyle birlikte tıp alanında, özellikle engelli bireylerin eğitimi ve sosyalleşmesi üzerine pek çok yenilikler ortaya koyulmuştur. Örneğin, yapay zeka denilen ve bir nevi nöro-sensör özelliğini kas hareketi pratiğine dönüştüren cihazlar, yürüme engeli olan bireylere protez aparatlarla yürüme, hatta olimpiik müsabakalara bile katılma imkanı sağlamıştır. Buna dayanarak *rezidüel*(kalan) işitme engelliler arasında *sensörinöral ve orta-ileri* düzeyde işitme kaybına sahip olup, müzik eğitimi almak isteyen bireyler için sağlanan imkânlarla bakıldığında, özellikle ülkemizde bu eğitim uygulamalarının yetersiz kaldığı gözlenmektedir. Dünyadaki örneklerine bakıldığında da aynı şekilde uygulamaların daha çok müzik ve ritim terapisi şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Buradan yola çıkarak, işitme engelliler için Türkiye'de yapılabilecek müzik eğitim uygulamalarının geliştirilmesi ve bu sayede işitme engellilerin bu alanda katılımları artırılabilir. Müziğin matematiğe ve sayı sistemine dayanan yapısı, onu duysal bir sanat olmasının dışında, görsel bir sanat olarak da algılanmasını sağlamaktadır. Bilindiği üzere Ludwig Van Beethoven da işitme kaybına maruz kalmıştır ama pek çok esere imza atmıştır. Bu durum, duyusun müzik için vazgeçilmez bir şart olmadığını göstermektedir. Örneğin, elektronik olarak tasarlanmış ve ritmin (vuruş- tempo) yatay olarak takip edilebildiği; rakamsal olarak düzenlenmiş notasyonun (melodi-armoni) ise yatay/düşey olarak takip edilebildiği basit bir cihazla bile işitme engellilerin enstrüman çalmaları sağlanabilir.

Anahtar Kelimeler: İşitme engelliler, rezidüel, piyano.

*Anadolu Üniversitesi Engelliler Entegre Yüksekokulu tarafından düzenlenen 5. Uluslararası Sanat Sempozyumunda yayınlanan bildiriden türetilmiştir.

¹Yrd. Doç. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Sahne Sanatları Bölümü
kutupatatuncer(at)gmail.com

PIANO EDUCATION FOR RESIDUAL HEARING LOSS PEOPLE

ABSTRACT

With the development of technology in the 2000s, many innovations have been revealed in the field of medicine, especially on the education and socialization of disabled people. For example, devices called artificial intelligence, which convert a neuro-sensor feature into a muscle movement practice, allow walking disabled individuals to walk with prosthetic devices or even participate in olympic games. Based on this, it is observed that there are sensorineural and moderate-to-severe hearing loss among residual (hearing) hearing impairments and it is observed that these education practices are inadequate especially in our country, considering the possibilities provided for individuals who want to receive music education. When we look at the examples in the world, it is understood that the applications are performed more in the form of music and rhythm therapy. From here, the development of music education practices that can be done in Turkey for the hearing impaired can be improved and the participation of hearing impaired people in this area can be increased. The structure of music based on mathematics and number system ensures that it is perceived as a visual art besides being a sensuous art. Ludwig van Beethoven is also known to have suffered hearing loss, but he has done many things. This shows that hearing is not an indispensable condition for music. For example, it is electronically designed and rhythm (beat-tempo) can be monitored horizontally; Digitally arranged notation (melody-harmony) can be provided to steal the instrument of the hearing impaired even in a simple case where it can be followed horizontally / vertically.

Keywords: Hearing impairment, residual, piano.

Tuncer, Kutup Ata. "Rezidüel İşitme Engelliler İçin Piyano Eğitimi". *ulakbilge* 5. 16 (2017): 1693-1698

Tuncer, K. A. (2017). Rezidüel İşitme Engelliler İçin Piyano Eğitimi. *ulakbilge*, 5 (16), s.1693-1698.

Giriş

Müzik eğitiminin çocukların çeşitli gelişimsel özelliklerini desteklediği göz önünde bulundurulduğunda, işitme engelli çocukların da bu eğitimden mahrum bırakılmaları gerekmektedir. İşitme Engelli Çocuklarda Müzik Eğitiminin tıpkı normal çocuklarda olduğu gibi önemli ve rahatlıkla kullanılabilir bir araç olduğu yapılan araştırmalarda da görülmüştür. Örneğin; “3 yaş döneminde ve 35-40 aylık çocuklara uygulanan ses eğitimi sonrasında, ses eğitimi sürecinin çocukların müziksel ses gelişimi açısından etkili bir süreç olduğu gözlenmiştir. Ayrıca, işitme kaybı değişkeninin çocukların müziksel ses gelişimini, diğer bir deyişle müziksel ses özelliklerini ayırt edebilme becerileri ile müziksel ses özelliklerine uygun şarkı söyleyebilme kabiliyetlerini olumlu yönde etkilediği de ortaya çıkarılmıştır.

Müzik, hareketlerin ve içsel yaşantının birleşimidir. Yani hem konuşma, hem dili öğrenme, hem iletişim, hem düşüncedir. Müzik, bedensel ifadeyi ve geniş duygu durumunu kapsar. Tüm bunları aynı anda geliştirmenin tek ve en eğlenceli yolu müziktir. Sesi fark edebilme, farklı sesleri ayırt edebilme, nesne ve olayları ses aracılığıyla hatırlama, sesin uzaklığını ve yönünü tespit edebilme, hızlı ve yavaş tempoyu anlama, basit ritimleri algılama, öğrenilmiş melodiyi hatırlama gibi beceriler; işitme engelli çocuğun yaşına, ne kadar süredir işittiğine ve işitme engelinin derecesine göre uygun şekilde planlanmış müzik çalışmaları aracılığıyla kazandırılabilir. Bu becerileri kazanmış olan çocukların, diğer çocuklara oranla işitsel kapasitelerini olabilecek en üst düzeye ve daha hızlı çıkarabildikleri görülmüştür.

İşitme Engellilerde Müzik Eğitimi

İşitme kayıplı bireylerin müzik eğitim uygulamaları incelendiğinde, genel olarak eğitimcilerin “renklemeli nota öğretim tekniği” ile çalıştıkları gözlenmektedir. Bu teknik seslerin renklerle ifade edilmesi anlayışına dayandığı için renklerle müzik öğretim tekniği diye de adlandırılır. Bu teknikte diziyi oluşturan yedi ayrı nota yedi ayrı renkte gösterilir. Renkler sırayla; kırmızı-do, beyaz-re, sarı-mi, kahverengi-fa, mavi-sol, yeşil-la ve mor-si’dir. Renklerle müzik öğretimi tekniği daha çok 7-9 yaş arası çocukların eğitiminde kullanılmakla birlikte, okul öncesinde de sıkça başvurulan bir yöntemdir. Sesleri renklerle tanıtmaya ve kavratmaya yolunu benimseyip bunu nota öğretim tekniği olarak uygulayan kişi Çek eğitimci Ptaçinski’dir. Bu teknikte önce kırmızı, sarı, mavi (do-mi-sol) renklere ait sesler üzerinde çalışma yapılır; daha sonra sırasıyla mor-si, beyaz-re, kahverengi-fa, yeşil-la renklerine ait sesler öğretilir.

Renkler çocukların dünyasında büyük yer kapladığı için çok etkili bir tekniktir. Hatta başlangıç seviyesi için de ideal görünebilir. Ancak daha müzik seviyesinin karmaşıklaşmaya başlamasıyla yetersiz kalabilir. Çünkü müzik, statik bir doğaya sahip olmayıp, hareketli, değişken ve girift bir yapıdadır. Bu yüzden daha ileri seviye müzik eğitimi için başka yöntemlere ihtiyaç duyulmasını gerektirir. Örneğin rakamlar ve sayılar, müziğin doğasında zaten bir karşılığa sahip olduğu için, genel müzik literatürünü kodlamada esas olarak kullanılabilir ki, zaten Barok Dönem bestecileri ve müzisyenleri, akor ve bas yürüyüşlerini göstermek için, rakam ve sayılardan istifade etmişlerdir. Bir diğer gerekçe de, renklerin görsel bir gösterge aracı olarak kullanılması, özellikle doğuştan işitme engelliler için daha çok fayda gösteren bir yöntemdir. Ancak müzik olgusu, sonradan işitme kaybına uğramış bireyler tarafından daha kolay işitilebildiği ve algılandığı için; ileri seviye müzik eğitimi, bu grupta gerçekleştirilebilir. İşitme kayıplı bireylerin müzikal algı ve beğenileri üzerindeki en önemli belirleyicilerinden biri de, onların sahip oldukları rezidüel işitmedir. Bunlar;

Müziğin yapısal özellikleri ve kişinin işitme kaybının tipi, derecesi ve konfigürasyonuna,

Kullanılan yardımcı işitme cihazlarının tipine,

Kişi eğer bir yetişkinse, geçmiş deneyimlerine ve bireysel tercihlerine bağlı olarak değişiklik gösterebilir.

İşitme kaybının tipi ve derecesi, müziğin daha kolay algılanması için önemli bir faktördür. Örneğin; sensörinöral işitme kayıplı bireyler, alçak frekanslarda daha iyi işitme algısına sahiptir. Bu bireyler, bas ve bariton aralığındaki alçak frekansların sesini, yüksek frekans seslerden daha iyi algılayabilirler. Hafif ve orta derecede işitme kaybı olan bireyler, daha fazla “rezidüel” işitmeye sahip oldukları için, müziği daha iyi algılayıp zevk alabilirler. İleri ve çok ileri derecede işitme kaybı olan bireylerde ise, bunun tam tersi şekilde, ritmik vuruşların ve alçak frekansların algılanması daha zordur. Buradan da anlaşılabilir gibi, rezidüel duyma kaybına sahip olan bireyler, müziğe daha yatkındır. Pek çoğu, kokleaimplant gibi işitme cihazlarını kullandıkları için, duyuş imkânına daha fazla sahip olurlar. Bu da müzikteki değişkenleri, ses aralıklarını ve ritmik vuruşları daha net algılayabilmelerini sağlar.

Rezidüel İşitme Engellilerde Piyano Eğitimi

Müzik eğitimi içerisinde, müziğin tüm unsurlarını içinde barındıran ve pek çok müzik türünün icrasında kendine yer bulabilen enstrüman, şüphesiz Piyano’ dur. Doğasının çokselsliliğe müsait olması, yani hem melodik, hem ritmik, hem de armonik olarak kullanılabilmesi, onu tercih nedeni haline getirmektedir. Piyano,

perdeli bir enstrüman olduğu için, nota gibi iletişim araçlarının öğrenilmesiyle de birlikte çok çabuk çalınmaya ve başarıya dair sonuçlar alınmaya başlanabilir. Örneğin, keman gibi yaylı ve perdesiz enstrümanların eğitimi için, gerçekten iyi bir kulak yeterliliğine ihtiyaç duyulur. Ancak piyano, notasyonun da oldukça geliştiği bir dönemde modernize edilmesinden dolayı, üretilmeye başlandığı dönemlerden itibaren, bestecilerin eserlerini bestelemek için tercih ettikleri temel çalgı aracı olmuştur. Günümüzde bile müzik kurumları, orkestra şefliği, müzik kompozisyon ve korrepetisyon bölümlerinde öğrenci yetiştirirken, piyano eğitimini birinci koşul olarak gösterirler. Çünkü piyano eğitimi, zihinsel gelişimi sağladığı gibi, yaratıcılık ve tasarım kabiliyetini de geliştirir.

Rezidüel işitme engelliler için müzik ve piyano eğitimi, duyuş konusunun hassasiyet taşıması nedeniyle sade bir gösterim yöntemine ihtiyaç duyabilir. Nota okuma işlemi, çok küçük yaşlardan itibaren öğrenilmesi tercih edilen, karmaşık yapıda ve kendi başına bir dil olma özelliği taşıdığı için içselleştirilmesi zaman aldığından, böyle özel ve spesifik bir eğitim için yeterli olmayabilir. Sembolik açıdan sayılar, rakamlar ve numaralandırmalar, daha evrensel ve pratik bir yapıya sahiptir. Hayatı kolaylaştıran en önemli özelliklerden biri olan sayılar, çokluğu ifade etmek, göstermek ya da belirtmek için kullanılan birimlerdir. Sayıları yazılı bir şekilde göstermek için de “Rakamlar” kullanılmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi piyano eğitimine renklerle başlamak, temel ve eğlenceli bir ortam hazırlayabilir. Ancak, seviye ilerledikçe bu karmaşayı düzenleyen ve pratikliğinden ödün vermeden notaları düzenleyen bir yöntem daha ihtiyaç duyulabilir. Bu açıdan sayılar en uygundur. Çünkü müziğin tüm altyapısı sayılar üzerine kurulmuştur. Nota isimleri, batı müzik kültüründe, İncilayetlerindeki ilk hecelerle adlandırılmıştır. Bu adlandırmadan önce Antik döneme ve Pisagor’a kadar uzanan süreçte notaların yerine, rakamlar ve başka semboller kullanılmaktaydı. Aşağıda bahsettiğimiz uygulamaya örnek vermek gerekirse:

Öncelikle bir oktavlık alan içinde, örneğin orta do’ dan ince do’ ya kadar uzanan ses aralığını, **1’den 7’ye** kadar numaralandırabiliriz. **Do=1, Re=2, Mi=3, Fa=4, Sol=5, La=6, Si=7**. Nota değerlerini ise, yanına ne kadar uzunsa, o kadar nokta koyacak şekilde belirtebiliriz. Örneğin, **1... / 2..** Mesela, **do-mi-sol**akoru çalmak istediğimizde de, bunu üst üste yazmamız gerekecektir:

Çalışmanın tempo kısmı ise, piyanoda yer alacak ve metronomla eş zamanlı çalışacak bir LED ışığı ile sağlanabilir. Temponun dakikada kaç atım olması gerektiği, metronom sayısının girilmesi ile doğrudan programlanabilir.

Sonuç ve Değerlendirmeler

Müzik yeteneğine sahip olan işitme engelli bireylerin, piyano eğitimlerine katkı sağlayacak yeni yöntemlerin sayısı daha da artırılabilir. Bu alanda yapılan çalışmaların bugüne kadar sınırlı olması, gerekli ilginin sağlanmayışından kaynaklanmış da olabilir. Müzik, insan aklına öncelikle, işitilen bir sanat dalı olarak gelmektedir. Ancak, Ludwig Van Beethoven, işitme yetisini kaybettiği halde bile pek çok değerli esere imzasını atmıştır. Biroyun yazarının, oyuncu olmadan empati ve hayal gücüyle yarattığı çok sayıda eser olabildiği gibi, müzik yeteneği üstte olan ve sonradan işitme kaybına maruz kalmış bir insanın da, sanat kültürüne katacağı çokça değer olabilir. Sanatın, sonuç itibarıyla bir zihin süreciyle var olduğunu düşünürsek, bu zihinsel faaliyetlerin çeşitliliğini ortaya koymak gerekir. Sanatta kullanılan kavramların yaşamdaki karşılığı çoktur. İnsanın, bir sanat eserine ulaşmak için izlediği yol, tarihten beri kuralların dışına çıkarak sağlanmıştır. Dolayısıyla, buradaki piyano eğitimi, bir süre sonra işitme engellilerin eser ürettikleri bir geleneğe dönüşebilir. Teknolojinin ve iletişimin imkânlarının arttığı bu yüzyılda, insanların sanata ulaşmaları için en kolay yolları bulmak ve kullanılabilir hale getirmek gerekmektedir. Bu nedenle, eğitimcilerin, sanatçıların ve bilişim uzmanlarının, engellilerin sanata ulaşmaları için gerekli disiplinler arası çalışmalara ağırlık vermeleri, potansiyel müzik yeteneğine sahip işitme engelli bireylerin topluma kazandırılmalarını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Clark, GM. (2003). *Cochlearimplants: Fundamentals and applications*. New York: Springer-Verlag.

Edmonds, K. (1984). *Is there a valid place for music in the education of deaf children?*, ACEHI Journal, 10:164-169.

Gfeller, K., Witt, S., Woodworth, G., Mehr, MA., Knutson, J. *Effects of frequency, instrumental family, and cochlear implant type on timbre recognition and appraisal*. Ann Otol Rhinol Laryngol, 111;349-56, 2002.

Hampton, A. (2009). *A Cognitive Crescendo – How Music Affects the Brain* ChorTeach, 2 (1): 1-4

Pratt, D. (2007). *Çocuklarda müzikal gelişim: Ses aralığı, melodi ve ritim*. Çeviren: Kadir Özal

Uys, M. Dijk C. (2011). *Development of a music perception test for adult hearing-aid users*, SAJCD, Vol 58.